

Nomenklatura i wzory wodorotlenków

- Wprowadzenie
- Przeczytaj
- Gra edukacyjna
- Sprawdź się
- Dla nauczyciela

Nomenklatura i wzory wodorotlenków

Rozpuszczanie to proces fizykochemiczny, który umożliwia powstanie jednorodnych roztworów cieczy.

Źródło: dostępny w internecie: www.pixabay.com, domena publiczna.

Wiele substancji reaguje z wodą: od tych prostych po bardzo złożone. Czy metal reaguje z wodą? Jeśli tak, to co wówczas powstanie? Jak nazwane są tego typu związki? Co powstaje po rozpuszczeniu w wodzie tlenków?

Twoje cele

- Podasz nazwy wodorotlenków stosując odpowiednią systematykę.
- Sformułujesz wzór sumaryczny wodorotlenku na podstawie nazwy.
- Obliczysz stopień utlenienia atomów tworzących wodorotlenki.

Przeczytaj

Nomenklatura chemiczna

Nomenklatura chemiczna stanowi zbiór zasad nadawania nazw substancjom chemicznym. Jest niezwykle ważna w nauce i pozwala na usystematyzowanie wszystkich związków chemicznych. Międzynarodową organizacją, która zajmuje się standaryzacją nazewnictwa i symboliki związków chemicznych jest IUPAC (Międzynarodowa Unia Chemii Czystej i Stosowanej, ang. International Union of Pure and Applied Chemistry).

Wzory wodorotlenków

Wodorotlenki to związki chemiczne, które zbudowane są z kationów metalu i anionów wodorotlenkowych.

Wzór ogólny wodorotlenków ma postać:

gdzie:

- M^{m+} – kation metalu,
- OH^- – jon wodorotlenkowy,
- m – liczba jonów wodorotlenkowych, w praktyce wartość stopnia utlenienia atomów metalu tworzącego wodorotlenek.

Jak tworzy się nazwy wodorotlenków?

Nazwy wodorotlenków są dwuczłonowe, podaje się je poprzez połączenie ze sobą słowa wodorotlenek z nazwą metalu w dopełniaczu.

Na przykład: NaOH – wodorotlenek sodu.

W nazwie wodorotlenku podajemy wartość **stopnia utlenienia** metalu tworzącego ten wodorotlenek z wyjątkiem wodorotlenków metali grup 1. i 2. oraz wodorotlenku glinu oraz cynku.

Na przykład:

- $\text{Fe}(\text{OH})_2$ – wodorotlenek żelaza(II),
- $\text{Fe}(\text{OH})_3$ – wodorotlenek żelaza(III).

W poniższej tabeli zamieszczono nazwy i wzory sumaryczne wybranych wodorotlenków oraz wartości stopni utlenienia metali w tych związkach.

Nazwa wodorotlenku	Wzór wodorotlenku	Wartość stopnia utlenienia metalu
wodorotlenek litu	LiOH	I
wodorotlenek sodu	NaOH	I
wodorotlenek potasu	KOH	I
wodorotlenek rubidu	RbOH	I
wodorotlenek cezu	CsOH	I
wodorotlenek magnezu	$\text{Mg}(\text{OH})_2$	II
wodorotlenek wapnia	$\text{Ca}(\text{OH})_2$	II
wodorotlenek strontu	$\text{Sr}(\text{OH})_2$	II
wodorotlenek glinu	$\text{Al}(\text{OH})_3$	III
wodorotlenek żelaza(II)	$\text{Fe}(\text{OH})_2$	II
wodorotlenek żelaza(III)	$\text{Fe}(\text{OH})_3$	III
wodorotlenek manganu(II)	$\text{Mn}(\text{OH})_2$	II
wodorotlenek miedzi(II)	$\text{Cu}(\text{OH})_2$	II
wodorotlenek cynku	$\text{Zn}(\text{OH})_2$	II

Tabela 1. Przykłady wodorotlenków

Przykład 1

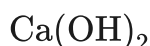
Ustal wzór sumaryczny wodorotlenku wapnia.

Z położenia wapnia w układzie okresowym (2. grupa) można wnioskować, że atom wapnia posiada dwa elektrony walencyjne, które może „oddać” na utworzenie wiązania jonowego, w czasie określonej reakcji chemicznej. Stopień utlenienia wapnia w związkach chemicznych jest zatem równy II. Można więc wnioskować, że w strukturze wodorotlenku wapnia, na jeden jon wapnia przypadają dwa jony wodorotlenkowe.

Ogólny wzór sumaryczny wodorotlenków ma postać:

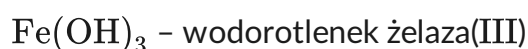
Zatem w miejsce M – metalu, należy wstawić symbol wapnia, a w miejsce m – 2 (stopień utlenienia wapnia). Wówczas wzór przyjmuje postać:

Przykład 2

Ustal nazwę $\text{Fe}(\text{OH})_3$.

W nazwie analizowanego wodorotlenku należy podać stopień utlenienia tworzącego go metalu. Stopień utlenienia metalu w wodorotlenku równy jest liczbie jonów wodorotlenkowych przypadających na jeden kation metalu (pamiętaj, że liczba ta stanowi jednocześnie indeks stechiometryczny umieszczany we wzorze wodorotlenku za nawiasem, w którym umieszczamy symbole atomów tworzących jon wodorotlenkowy). W przypadku $\text{Fe}(\text{OH})_3$ stopień utlenienia żelaza wynosi zatem III.

Słownik

stopień utlenienia

to ładunek jonu, w jaki przekształciłby się atom danego pierwiastka, gdyby wszystkie tworzone przez niego wiązania miały charakter jonowy

wzór sumaryczny

jest to wzór chemiczny, który podaje symbole pierwiastków oraz liczbę ich atomów tworzących dany związek chemiczny, określa skład jakościowy i ilościowy związku chemicznego

system Stocka

system nazewnictwa związków chemicznych, w którym podaje się stopień utlenienia atomów pierwiastka lub centrum koordynacyjnego w nawiasie okrągłym, bez spacji przy danej nazwie związku chemicznego

wodorotlenek

jest to związek chemiczny zbudowany z kationów metalu i anionów wodorotlenkowych

Bibliografia

Encyklopedia PWN

Hejwowska S., Marcinkowski R., *Chemia ogólna i nieorganiczna*, Gdynia 2005.

Wartościowość,

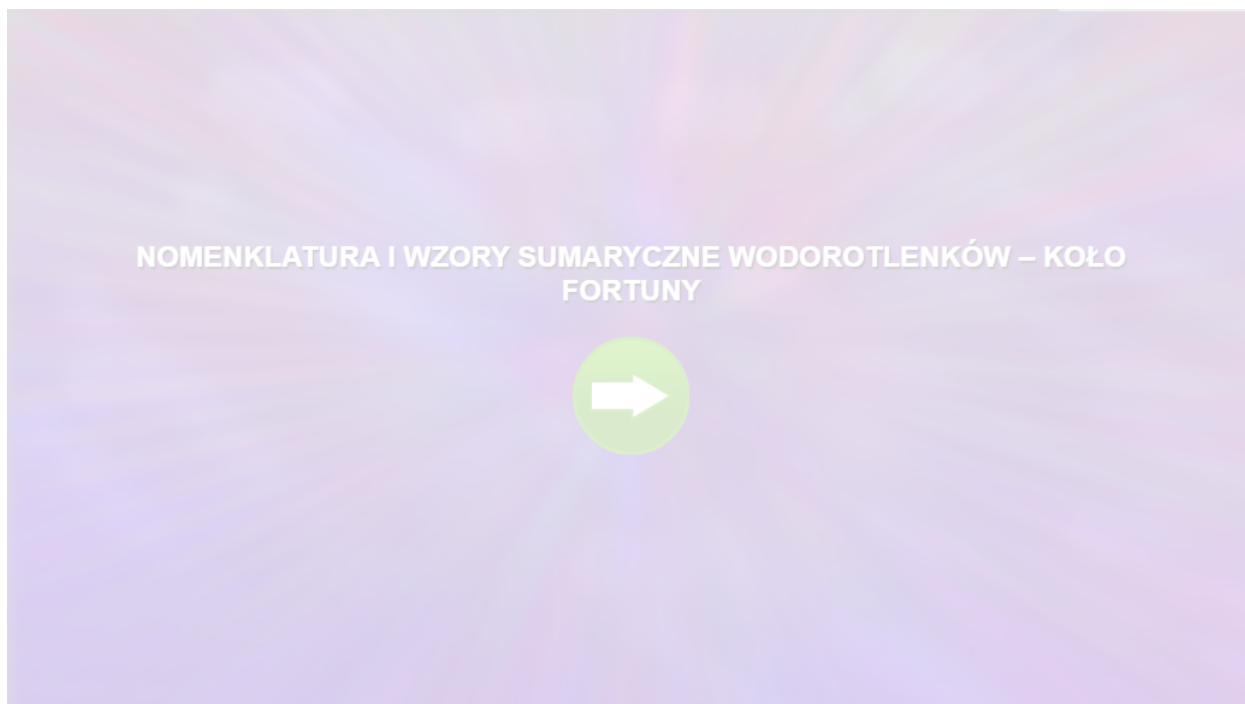
online: <https://pl.wikipedia.org/wiki/Warto%C5%9Bciowo%C5%9B%C4%87>, dostęp: 01.02.2022.

Gra edukacyjna

Polecenie 1

Jak dużo wiesz o wodorotlenkach? Sprawdź się w kole fortuny.

Zasób interaktywny dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/D3Gy8h5bt>

Gra edukacyjna pt. „Nomenklatura i wzory sumaryczne wodorotlenków – koło fortuny”
Źródło: GroMar Sp. z o. o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Ćwiczenie 1

Ćwiczenie 2

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Ćwiczenie 2

Podaj ogólny wzór sumaryczny wodorotlenków i opisz poszczególne jego składowe.

Ćwiczenie 3

Wstaw w puste pola odpowiednio:

wzory sumaryczne wodorotlenków | nazwy (według Systemu Stocka) | zastosowania podanych poniżej wodorotlenków:

Ćwiczenie 4

Dla podanych wzorów sumarycznych wodorotlenków dopasuj ich nazwy.

Ćwiczenie 5

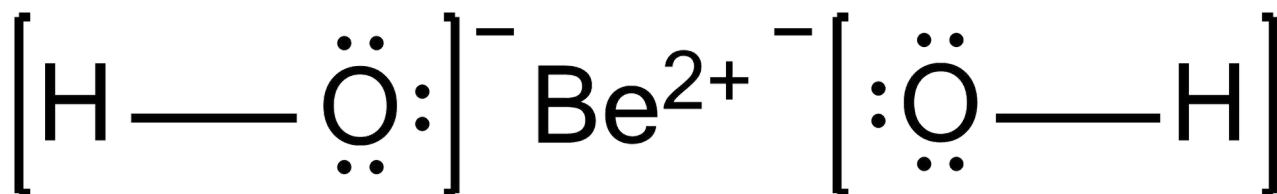

Połącz wzory sumaryczne wodorotlenków z ich nazwami.

Ćwiczenie 6

Na podstawie wzoru elektronowego wodorotlenku wyznacz jego nazwę i wzór sumaryczny.

Ćwiczenie 7

Uzupełnij tabelę przeciągając elementy w odpowiednie miejsca.

Ćwiczenie 8

Utwórz odpowiednie wzory sumaryczne i podaj nazwy dla wodorotlenków metali:

1. Fe

2. Pb

3. Zn

4. K

Ćwiczenie 9

Pewien pierwiastek chemiczny X tworzy wodorotlenek o wzorze sumarycznym $X(\text{OH})_m$, którego masa molowa wynosi $260 \frac{\text{g}}{\text{mol}}$. Zawartość procentowa wodoru w tym wodorotlenku wynosi 1,15%. Ustal wzór sumaryczny i nazwę tego wodorotlenku.

Ćwiczenie 10

Dane są dwa wodorotlenki oznaczone symbolicznie jako wodorotlenek A oraz wodorotlenek B .

Stopień utlenienia metalu w wodorotlenku A jest równy III, zaś stosunek masowy tego metalu do tlenu (w analizowanym wodorotlenku) wynosi 7 : 6. Stopień utlenienia metalu w wodorotlenku B jest równy II, a zawartość procentowa tlenu w tym wodorotlenku wynosi ok. 55,2% (procent masowy).

W oparciu o powyższe informacje ustal wzory sumaryczne oraz nazwy wodorotlenków A i B .

Dla nauczyciela

Scenariusz zajęć

Autor: Aleksandra Marszałek-Harych, Krzysztof Błaszczak

Przedmiot: chemia

Temat: Nomenklatura i wzory wodorotlenków.

Grupa docelowa: III etap edukacyjny, liceum, technikum, zakres podstawowy i rozszerzony; uczniowie III etapu edukacyjnego – kształcenie w zakresie podstawowym i rozszerzonym

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

VII. Systematyka związków nieorganicznych. Uczeń:

2) na podstawie wzoru sumarycznego związku nieorganicznego pisze jego nazwę, na podstawie nazwy pisze jego wzór sumaryczny.

Zakres rozszerzony

VII. Systematyka związków nieorganicznych. Uczeń:

2) na podstawie wzoru sumarycznego związku nieorganicznego pisze jego nazwę, na podstawie nazwy pisze jego wzór sumaryczny.

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje matematyczne oraz kompetencje w zakresie nauk przyrodniczych, technologii i inżynierii;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się.

Cele operacyjne

Uczeń:

- podaje nazwy wodorotlenków, stosując odpowiednią systematykę;
- ustala wzór sumaryczny wodorotlenku na podstawie nazwy systematycznej.

Strategie nauczania:

- asocjacyjna.

Metody i techniki nauczania:

- burza mózgów;
- dyskusja dydaktyczna;
- analiza materiału źródłowego;
- ćwiczenia uczniowskie;
- gra dydaktyczna;
- film edukacyjny;
- technika zdań podsumowujących.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca zbiorowa.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami/tablety, smartfony z Internetem;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda;
- rzutnik multimedialny.

Przebieg zajęć

Faza wstępna:

1. Zainteresowanie i dyskusja. Nauczyciel pyta uczniów: Czy metale reagują z wodą? Jeśli tak, to co wówczas powstanie?
2. Rozpoznanie wiedzy wyjściowej uczniów. Czym są wodorotlenki? Podaj przykład. W jaki sposób tworzy się ich wzory sumaryczne?
3. Ustalenie celów lekcji. Nauczyciel podaje temat zajęć i wspólnie z uczniami ustala cele lekcji, które uczniowie zapisują w portfolio.

Faza realizacyjna:

1. Powrót do fazy wstępnej pkt 1 – jeśli pierwsze pytanie dotyczące roztwarzania metali sprawia uczniom trudność nauczyciel może wyświetlić na tablicy interaktywnej film instruktażowy (link w materiałach pomocniczych) lub przeprowadzić doświadczenie, w którym udowodni, że niektóre metale (np. sód) ulegają roztwarzaniu w wodzie.
2. Uczniowie mają za zadanie odnaleźć w dostępnych źródłach informacji definicję wodorotlenków i wzór ogólny. Chętny lub wskazany uczeń podaje definicję i wzór

- ogólny z objaśnieniami, pozostali uczniowie zapisują te informacje w zeszytach.
3. Uczniowie podają przykłady wodorotlenków na forum klasy, nauczyciel zapisuje ich wzory sumaryczne na tablicy.
  4. Uczniowie mają za zadanie wyjaśnić, na podstawie zapisanych na tablicy przykładów, w jaki sposób tworzy się nazwy wodorotlenków. Mogą wesprzeć się treściami zawartymi w e-materiale. Chętni uczniowie określają zasady nazewnictwa z podaniem przykładów, pozostali uczniowie weryfikują poprawność merytoryczną wypowiedzi ich kolegów.
  5. Nauczyciel dzieli losowo uczniów na cztery grupy. Zadaniem każdej z grup jest przygotowanie pięciu różnych zadań/poleceń (z dwoma różnymi przykładami wodorotlenków każde). Zadania/polecenia z rozwiązaniami przygotowane przez uczniów mają dotyczyć systematyki nomenklatury wodorotlenków. Forma zadań jest dowolna, jednak każde zadanie musi się od siebie różnić typem, jak i różnymi przykładami związków. Po przygotowaniu przez poszczególne grupy zadań nauczyciel weryfikuje ich poprawność bez udziału klasy. Jeśli przygotowane zadania są poprawne, nauczyciel wykorzysta je na następnej lekcji do sprawdzenia wiedzy i umiejętności uczniów – kartkówka.
  6. Nauczyciel odsyła uczniów do gry dydaktycznej, która ćwiczy/uczy nazewnictwa wodorotlenków oraz konstruowania wzorów sumarycznych wodorotlenków. Uczniowie grają w parach.
  7. Uczniowie samodzielnie sprawdzają swoją wiedzę wykonując ćwiczenia zawarte w e-materiale – „Sprawdź się”.

Faza podsumowująca:

1. Nauczyciel sprawdza wiedzę uczniów zadając przykładowe pytania: Jak zdefiniować można wodorotlenki? Jakie są zasady tworzenia nazw wodorotlenków? O czym mówi system Stocka?
2. Jako podsumowanie lekcji nauczyciel może wykorzystać zdania do uzupełnienia, które uczniowie zamieszczają w swoim portfolio:
  - Przypomniałem/łam sobie, że...
  - Co było dla mnie łatwe...
  - Czego się nauczyłam/łem...
  - Co sprawiało mi trudność...

Praca domowa:

Uczniowie wykonują pozostałe ćwiczenia w e-materiale – „Sprawdź się”.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

Gra edukacyjna będzie przydatnym multimedium do samodzielnej nauki nazewnictwa wodorotlenków w domu.

Materiały pomocnicze:

1. Polecenia podsumowujące (nauczyciel przed lekcją zapisuje je na niewielkich kartkach):

- Jak zdefiniować można wodorotlenki?
- Jakie są zasady tworzenia nazw wodorotlenków?
- O czym mówi system Stocka?